

2. Бедь В.В. Юридична психологія : Навч. посіб. – [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://www.vuzlib.su/books>.

Цимбал В.В.,
курсант 2-го курсу факультету № 2
навчального взводу ГБ-432
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник –
доцент кафедри філософії та політології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент
Шинкаренко І.О.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКА МВС

Останнім часом періодично виникають ситуації, коли професійна діяльність різних підрозділів поліції, що спрямована на охорону громадського порядку, боротьбу із злочинністю, захист прав, свобод, життя і майна громадян і охорону інтересів держави, порушується раптовим ускладненням оперативних ситуацій. Звичні умови діяльності змінюють природні і технічні катастрофи, епідемії, епізоотії, масові заворушення, соціальні катаклізми, і, навіть, інколи, ведення бойових дій.

Вони за власними вимірами значно порушують межі звичних норм, примушуючи використовувати неординарні та надзвичайні методи та прийоми роботи, в тому числі й спілкування працівників поліції з громадянами.

У зв'язку з цим необхідно визначити роль впливу екстремальних факторів на морально-психологічний стан працівника поліції, наголосивши на особливості його спілкування в цих умовах.

Формування психологічної готовності повинно забезпечуватися за допомогою цілеспрямованого та систематизованого комплексу заходів, що

здійснюється в межах психолого-педагогічного процесу в органах та підрозділах. Основними завданнями психологічної підготовки слід вважати:

- 1) виховання почуття обов'язку, відповідальності;
- 2) забезпечення особового складу системою знань і уявлень про особливості та умови діяльності, їх вимоги до особистості;
- 3) формування у працівників умінь і навичок виконання службових обов'язків у напружених та складних умовах;
- 4) розвиток емоційно-вольової стійкості, здатності до ефективної саморегуляції при ускладненні ситуації;
- 5) формування вмінь реально оцінювати рівень своєї підготовленості до виконання професійних завдань, прогнозувати результати діяльності, коригувати свої вчинки. [1, с. 136]

Ефективність боротьби зі злочинністю і охорони громадського порядку багато в чому залежить від психологічної підготовки співробітника до дій в екстремальних умовах.

Прикро, але цієї дисципліни недостатньо в програмі навчання рядового і начальницького складу ОВС України. І це не дивлячись на те, що 50% своїх службових ситуацій працівники слідчих органів вважають потенційно екстремальними, співробітники міліції громадської безпеки відповідно 52%, працівники кримінальної міліції - 60%, а спецпідрозділів - 64%. Отже, екстремальні й потенційно екстремальні ситуації у процесі життєдіяльності для багатьох співробітників ОВС стали скоріш нормою, ніж виключенням з правил.

Проте, чи насправді готові люди виконувати свої службові обов'язки в ситуаціях, коли життя та здоров'ю загрожує небезпека? За даними Андрюсюка В.Г. більшість опитуваних (приблизно 70%) орієнтуються на тактику попередження і уникнення ситуацій, які можуть негативно вплинути на їх фізичний або психологічний стан. На основі цих даних можна припустити: існує велика ймовірність того, що при виникненні екстремальної ситуації співробітник ОВС буде займатися не вирішенням проблеми, а забезпеченням власної безпеки. Необхідно також врахувати, що дане опитування проводилося

серед працівників, що мають стаж роботи в ОВС більше трьох років. Тобто люди, які мають певний досвід і більш-менш стійкі сформовані життєві настанови і цінності, психологічно не готові до дій в умовах, коли їх життю і здоров'ю загрожує небезпека.[2, с. 208]

Якісна підготовка співробітника ОВС неможлива без добре поставленої психологічної підготовки в учбових закладах МВС і у місцях проходження служби. Інакше кажучи, без належної уваги до неї зараз, в майбутньому ми ризикуємо опинитися в ситуації, коли зростаючому професіоналізму злочинного світу нам нічого буде протиставити.

У більшості співробітників в критичній ситуації помічено певний стереотип поведінки, котрий, залежить від їх рівня професійної підготовки. При високій підготовленості (у тому числі психологічній) такий співробітник в складній обстановці сподівається головним чином "на себе", на своє рішення і вирішення ситуації власними силами і засобами, що, зрозуміло, засновано на знаннях необхідних директивних розпоряджень, певному особистому досвіді. У менш підготовлених співробітників в аналогічних випадках відсутність правильного уявлення про коло своїх обов'язків, досвіду дій в подібних умовах, викликає невпевненість в собі, спроби перекласти відповідальність на когось іншого, або на накази "зверху", вияви великого піклування в критичний момент не про те, що необхідно терміново робити, а про те, хто за це буде потім відповідати. У цьому і полягає психологічне пояснення сутності "острахи помилок", багатьох грубих прорахунків при діях у складних обставинах.

У чому вбачається вихід із цього становища? Необхідно допомогти кожному співробітнику швидше позбавитися від невпевненості, від остраху зробити помилку в критичний момент, розвинути його самостійність. І це є завданням кожного керівника. Треба давати підлеглим більше самостійності при проведенні різноманітних навчань, навчити самостійно приймати обґрунтовані рішення, привчити їх до думки, що в складних обставинах вони можуть розраховувати тільки на себе.

При діях в екстремальних ситуаціях особливого значення набуває проблема глядачів. Вони і в звичайних умовах сковуюче впливають на офіційних осіб, якщо останні не мають певного досвіду дії "на людях". А в складній ситуації "ефект присутності глядачів" часто примушує співробітників виявляти нерішучість, коливатися, нервувати, діяти з оглядом на громадську думку. Оскільки не завжди вдається позбавитися від глядачів, до цього треба бути готовим. Необхідно готувати і проводити спеціальні відкриті тренування, у тому числі навчання, під час яких робітники міліції і поодинці, і групами будуть діяти в присутності глядачів. Як варіант, у ролі глядачів можуть виступати їх колеги, котрі будуть голосно висловлювати свої зауваження і пропозиції у ході виконання справи тим, хто навчається. Нема іншого способу підготувати співробітників міліції бути психологічно стійкими за інтенсивного психічного впливу з боку, крім як зробити цей вплив звичною нормою. [3, с.102]

Потрібно окремо зупинитись на якості інструктажу, який отримує працівник перед заступом на чергування (перед виконанням службового завдання). Деякі керівники не розуміють важливості цієї процедури. Адже під час інструктажу керівник (командир), окрім нагадування обов'язків, вводить в оперативну обстановку, змальовує різноманітні ситуації, можливі при виконанні конкретного службово-бойового завдання, і дає настанову на оптимальні дії підлеглих. Накопичений досвід показує, що більша частина підлеглих діє саме за алгоритмом, що був запропонований керівником під час інструктажу. Окрім того, у них значно менше часу йде на оцінку обстановки й прийняття рішення, оскільки оцінка подібних умов вже була проведена і варіант рішення був наданий безпосереднім начальником. Грамотно проведений інструктаж також дозволяє знизити психотравмуючі дії екстремальної ситуації, запобігти появі "комплексу вини" і остраху юридичної відповідальності. Співробітник більш спокійно поставиться і до проведення службового розслідування за фактом застосування ним зброї, якщо буде впевнений, що вчинив саме так, як потребував його керівник. Звідси можна

зробити висновок, що чим якісніший отриманий співробітником інструктаж, чим вище психологічна готовність, тим адекватнішими і виваженими будуть його дії, тим менше вірогідність отримання ним травм або загибелі, а також виникнення психічних розладів після інциденту.

Не менш важливим елементом є само інструктаж або, за визначенням П.К. Анохіна "випереджальне відображення". Тобто програвання у думці можливих екстремальних ситуацій і своєї поведінки (своїх дій) в них. Самоінструктаж є необхідною умовою успішної діяльності за різноманітних обставин.

Цей прийом не погано було б взяти на озброєння співробітникам правоохоронних органів. Він нескладний і повністю залежить від сили уяви. Програвати у думках свої дії можна будь-де, у будь-який час. Але само інструктаж допоможе підготуватися на психологічному рівні до багатьох несподіванок і сюрпризів, які можуть привнести життя і служба. [4, с.53]

Успішне вирішення завдань, що постають перед оперативними підрозділами при розкритті злочинів можливе не тільки при достатніх знаннях, наявності професійних вмінь і навичок у особового складу, але й за умови наукової обґрунтованості та забезпеченості цієї діяльності, що досягається використанням спеціальних психологічних знань. Вони можуть застосовуватися у таких формах:

- психологічна консультація. У Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» ця форма використання спеціальних знань не обумовлена, але аналіз практики свідчить про важливість її застосування. Консультація психолога може знадобитися при підготовці до розвідувального опитування при реалізації оперативної комбінації, впровадження у злочинне середовище, особистого пошуку та ін.;
- залучення штатного фахівця-психолога до участі у плануванні та проведенні оперативно-розшукових заходів;

- безпосередня участь в оперативних заходах працівника, який має професійну психологічну підготовку.

Психологічне забезпечення є новою формою підтримки оперативно-розшукової діяльності і тому потребує подальшої ґрунтовної розробки наукових основ професійної психології, нормативних документів, державних стандартів, методичних і навчальних посібників, технічних завдань на апаратуру, оптимальної організаційної структури служби психологічного забезпечення та системи підготовки кадрів як практичних психологів так і психологічної підготовки оперативних працівників. [5, с. 58].

Отже, можна сказати, що діяльність органів внутрішніх справ являє собою одну із соціально-правових форм діяльності із системного припинення та контролю злочинності в суспільстві. У цей час значення забезпечення прав і свобод людини відповідно до Конституції України зростає, а завдання розвитку діяльності органів внутрішніх справ піднімається на загальнодержавний рівень. Однак процес корінного реформування діяльності органів внутрішніх справ у правоохоронній сфері здійснюється не завжди послідовно й цілеспрямовано, а тому й не дає поки помітного результату. У даній ситуації необхідно враховувати системний характер боротьби зі злочинністю, ігнорування якого знижує ефективність будь-яких засобів або вузьковідомчих програм удосконалення діяльності органів внутрішніх справ. Тому інтереси практики й психологічної науки сьогодні сходяться на розумінні необхідності пошуку нових напрямків і способів підвищення ефективності управління в правоохоронній сфері. Для цього потрібно перейти від абстрактного вивчення окремих аспектів і сфер функціонування органів внутрішніх справ до дослідження на основі принципів системності й розвитку реальних складних об'єктів правоохоронних органів й, насамперед – керування розвитком діяльності. Для вирішення завдань морально-психологічної підготовки повинний бути спрямований весь теоретико-прикладний зміст навчально-виховного процесу в освітніх установах МВС України, сприяючи тим самим цілеспрямованому розвитку в майбутніх фахівців не тільки професійної

грамотності, що служить основою правильного й тактовного застосування на практиці отриманих знань, але й активній життєвій позиції, ідейній переконаності, усвідомлення підвищеної відповідальності за бездоганне виконання службового обов'язку, а в цілому – розвитку особистості з високим рівнем правосвідомості й морально-правової культури.

Список використаних джерел:

1. Судові та правоохоронні органи України : Навчальний посібник / В. М. Бесчастний та ін.; за ред. В. М. Бесчастного. – К. : Знання, 2007. – 287 с.
2. Малахов В. Етика : Курс лекцій : Навчальний посібник. – К., 2004. – 302 с.
3. Рабінович П. М., Добрянський С. П., Гудима Д. А., Грищук О. В., Дудаш Т. І. Філософія права: проблеми та підходи. – Л. : Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, 2005. – 290 с.
4. Сливка С. С. Природне та надприродне право: Ч. 1: Природне право: історико-філософський погляд. – К. : Атіка, 2005. – 224 с.
5. Цирфа Г. О. Юридична деонтологія. – К. : Університет "Україна", 2005. – 210 с.